

Evropská bezpečnostní politika v 21. století

Odlišnosti ve vývoji transformačních procesů, které probíhají ve státech střední a východní Evropy, mají objektivní základ v předtransformačním stavu společnosti a prohlubují diferenciaci. Naznačují, že tento prostor by se opět mohl postupně dělit do nových hospodářských, ale i politických struktur s destabilizujícím růstem sil v různých regionech Evropy a Evropě jako celku (například nově vznikající hospodářský prostor tvořený Ukrajinou, Moldávií a Rumunskem na základě izmailské smlouvy). Budoucnost nového bezpečnostního uspořádání v Evropě není v současnosti stále jistá a jednoznačná.

Proto evropská bezpečnostní politika v 21. století musí sloužit míru, svobodě, demokracii, spravedlnosti, tržnímu hospodářství, zachování lidských práv, životního prostředí a trvale udržitelnému rozvoji, naplňujícímu odvěké přání lidstva po hmotné prosperitě. Jejimi subjekty nyní jsou multilaterální evropské, euroatlantické ale i světové instituce jakými jsou Evropská unie (EU), Západoevropská unie (ZEU), Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Organizace spojených národů (OSN). Jejich podíl na budování evropské bezpečnostní architektury, problémy mocenských koalic a dalším možným vývojem evropské integrace se zabývá i následující článek.

* * *

Touha zvláště malých států po vytvoření stabilní evropské bezpečnostní architektury v mnohonárodnostní Evropě sahá až do středověku. Vždy však narazila na tendence posilující roli států, problémy ekonomické, jazykové, náboženské, ideologické a vedoucí role v tomto společenství a nebyla v minulosti uskutečnitelná. V současnosti mají evropské demokratické státy jedinečnou možnost tuto touhu na demokratickém principu a všeobecném konsenzu ve 21. století realizovat na principu spolupráce (Evropa vlastní, Partnerství národů) a integrace (Evropská unie, Spojené státy evropské) národů.

Institucionální základ pro šíření budoucí bezpečnosti Evropy, vyhlášený Římskou deklarací o míru a spolupráci, vydanou nejvyššími představiteli států a vlád účastnících se zasedání Rady NATO v Římě 7-8. listopadu 1991, vychází z faktu, že problémy, kterým bude nová Evropa čelit, nebude moci komplexně řešit jen jedna instituce sama. Úkoly, které z řešení těchto problémů plynou, vyžadují soustavu vzájemně provázaných institucí spojujících země Evropy a Severní Ameriky do systému propojených a vzájemně si pomáhajících struktur.

Evropská integrace byla ve svých počátcích a dnes dosud je radikálně novým a do budoucna orientovaným modelem mezinárodní politiky. Stála u kolébky mnoha jiných regionálních svazků, jako ASEAN v jihovýchodní Asii, APEC v asijsko-pacifické oblasti, NAFTA (zóna volného obchodu v Severní Americe), MERCOSUR (společný trh v Jižní Americe) apod., a ve své integrační hloubce však zůstala nedostižena.

Po staletí byla bezpečnostní politika v Evropě charakterizována mocenskými koalicemi a protikoalicemi, válečnou silou a protisilou. Díky konceptu evropské integrace bylo

poprvé dosaženo toho, aby se neblahá spirála účinně a trvale prolomila. Její základní myšlenkou je stanovení rámce, v němž mohou být zájmové protiklady členských států řešeny racionálním způsobem a spořádaně a kde se mohou zájmy, které se původně rozcházely, spojovat v zájmy společně uskutečňované vyjednáváním a většinovým schvalováním. To by mělo nahradit otevřené politické konfrontace, obchodní války nebo dokonce něco cosi ještě horšího.

Geopolitický a historický kontext

Architektura evropské bezpečnosti koncipovaná pro 21. století zákonitě musí brát v úvahu události, zkušenosti a poznatky minulosti a zvláště ty, které se odehrávaly ve století, které právě prožíváme. Toto století se do historie zapsalo dvěma světovými válkami, rozpadem koloniální soustavy, vznikem bipolárního antagonistického uspořádání v polovině století a jeho zánikem v závěru století, vznikem a rozvojem silné demokratické soustavy v euroatlantickém prostoru. Na jedné straně negativní a na druhé straně stabilizační důsledky bipolárního uspořádání přestávají působit na světové dění a jsou nahrazovány multilaterálními vztahy s množstvím nestabilit a s těžko předvídatelným vývojem událostí.

Vědeckotechnický rozvoj v tomto století vytvořil na jedné straně podmínky pro velmi dynamický rozvoj lidské civilizace spojený s ovládnutím elektrické a nukleární energie, technologií mikroelektrotechniky, informatiky, nových druhů materiálů, genetického inženýrství, průnikem člověka do vesmíru. Na druhé straně bipolární zbrojní soupeření, nekontrolované šíření zbraní hromadného ničení, neřízené využívání přírodních zdrojů, konzumní společnost bohaté části světa, chudoba a hlad rozvojového světa při globalizaci světového hospodářství vytvářejí podmínky pro střety zájmů, konflikty a vznik těžko řešitelných krizí ohrožujících ekonomickou, sociální a ekologickou bezpečnost.

Zhodnotíme-li poslední vývoj v Evropě a ve světě, dospějeme k závěru, že v evropském prostoru došlo ke znovusjednocení Německa, ústupu a rozpadu euroasijské supermocnosti, vzniku nových evropských demokratických států, prohloubení evropského hospodářského prostoru. *Akt o jednotné Evropě*, se stal významným krokem k vytvoření Evropské unie a vstoupil v platnost 1. července 1987. Rozhodnutí o rozšíření NATO o tři východoevropské státy bylo na pořadu červencového summitu členských států NATO v Madridu v letošním roce. V květnu 1997 byl dojednán *Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací*. V něm zdůrazňují, že se navzájem nepovažují za protivníky a sdílejí cíl překonat pozůstatky dřívější konfrontace a soupeření a chtějí posílit vzájemnou důvěru a spolupráci. Akt znovu potvrzuje jejich odhodlání poskytnout konkrétní základ pro společnou povinnost vybudovat stabilní, mírovou a nerozdělenou Evropu, celou a svobodnou, ku prospěchu všech jejích národů.

Přes dynamický rozvoj východoasijské ekonomiky, otevření se Číny západnímu světu s následným růstem vnitřní stability a soběstačnosti, schopnost Číny aspirovat na vojenskou velmoc je stále omezena. Nicméně už teď má největší armádu na světě a třetí největší jaderný potenciál. Čínští představitelé předvídají, že se země stane regionální mocností do roku 2012 a světovou mocností do roku 2050.

Výzvu pro USA, Evropské společenství a potažmo NATO umocnila i vánoční návštěva čínského premiéra Li Pchenga v Moskvě v roce 1996, která potvrdila orientaci

činsko-ruských vztahů na *strategické partnerství* pro 21. století. Jeho cílem by měla být bezpečnost a nadějná budoucnost dynamického rozvoje a všestranné spolupráce. Čína, Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán podepsaly v Moskvě dohodu o snížení stavu jednotek a o odzbrojení podél více než 7500 kilometrů dlouhé hranice mezi Čínou a bývalým Sovětským svazem. Tato dohoda bude základem k budování důvěry v Asii a v Tichomoří. Dohoda byla ze strany Číny oceněna jako bezpečnostní model, který se odlišuje od mentality studené války. Ze strany Ruska vyzdvížena jako dobrý příklad jak řešit obtížné a delikátní otázky národní bezpečnosti budováním důvěry ve vojenské oblasti odzbrojením, nikoli zvyšováním počtu zbraní a rozšiřováním vojenských bloků.

V zájmu stability a prosperity pro celou Evropu bude současně s výše uvedenými procesy dále probíhat sjednocování Evropy a posilování dosažené evropské integrace, která jednotlivcům přinesla dosud nebyvalý prospěch. Na nových principech se bude prohlubovat činnost Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě s cílem dále prohloubit transatlantické spojení Evropy a Ameriky. Pokud by z tohoto procesu bylo vynecháno Rusko, pak toto spojení by bylo neúplné a bezpečnost by nebyla všeobecná, ale dělila by se na bloky. Ty by však už neměly mít ideologický základ, ale byly by postaveny na nedůvěře a možná i na prohlubujících se hospodářských rozdílech.

Na jedné straně stoupá vliv třetího světa, zvláště jeho touha po rychlém růstu prosperity, vlastnictví jaderných technologií včetně jaderných zbraní a raketové techniky, podpořená chemickými a biologickými zbraněmi, na druhé straně v řadě zemí roste vliv nacionálních ideologií, zvláště islámského fundamentalismu.

Nebude-li včas řešeno **dilema mezinárodní bezpečnosti** konfrontující státy a lidi na celé zeměkouli, nalezeny principy globálního řízení lidstva a mechanismy bezpečnosti, pak to ve svém důsledku může dospět do katastrofy vedoucí až ke zničení lidské civilizace a života na Zemi. Při řešení bezpečnostního dilema bude třeba překonávat neochotu některých států vzdát se vlastních zájmů ve prospěch kolektivní bezpečnosti, přesvědčovat je na konkrétních příkladech o výhodnosti a prospěšnosti vedoucí k dalšímu rozvoji jejich prosperity a demokracie.

Vzhledem k tomu, že existuje možnost vytváření nových mocenských center a nových mocenských vazeb a zájmů ve světě, které by mohly mít konfrontační charakter, bude nezbytné předejít tomuto dění principem vyšší demokratické integrace ústící ve vrcholné integraci na světové úrovni. Ta by měla mít základ v posílení úlohy a vlivu jak Organizace spojených národů, tak dalších světových demokratických institucí stávajících nebo nově vzniklých.

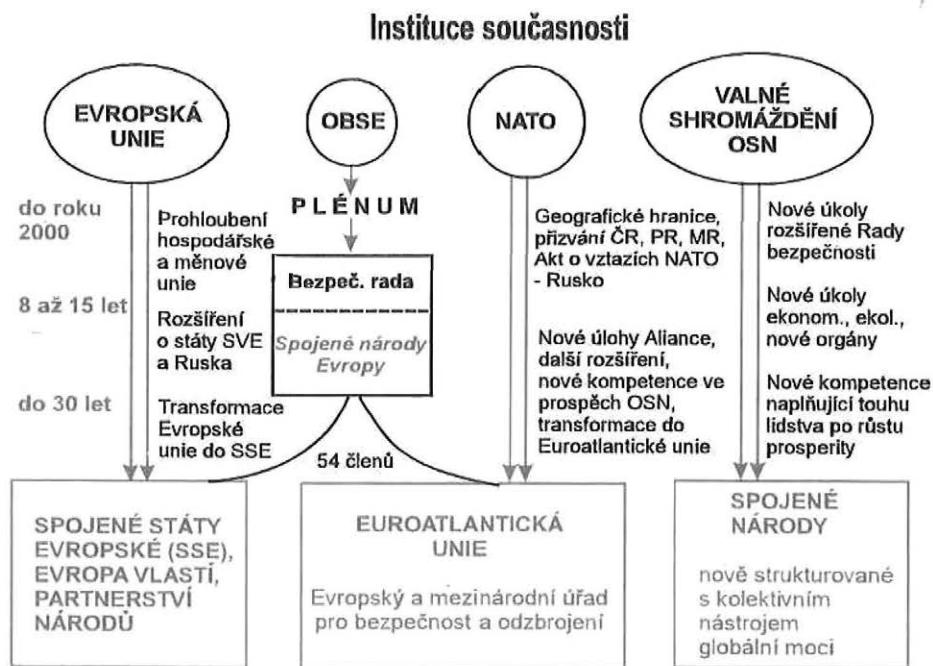
Posílení vlivu OSN a dalších demokratických institucí současného světa si vyžádá vytvoření nástrojů pro prosazování rozhodnutí Rady bezpečnosti a rezolucí přijímaných Valným shromážděním OSN jak mocenskými, tak i jinými prostředky.

Model evropské bezpečnostní architektury pro 21. století

Model evropské bezpečnostní architektury pro 21. století vychází z následujících základních úvah. Státy, které se zjevně zřikají nebo zpochybňují moc, vzdávají se operativního nástroje mezinárodních vztahů a staví se do role bezmocného partnera neprosazujícího se na utváření budoucí bezpečnostní architektury v Evropě či ve světě. Naproti tomu příliš velká moc je pro soužití národů nebezpečná. Tyto dvě úvahy potvrdily dějiny Evropy v plné míře, zvláště pak na cestě od Evropského společenství k Evropské unii.

V posledním desetiletí 20. století byl zahájen zcela nový proces v budování bezpečnostní architektury v euroatlantickém prostoru. Tento proces díky porozumění politiků a opuštění ideologického protivenství ztratil konfrontační charakter a stal se východiskem spolupráce umožňující volný pohyb lidí, zboží, služeb a kapitálu, což přináší značné ekonomické úspory. V následujícím desetiletí 21. století se bude prohlubovat integrace a spolupráce ve všech oblastech a činnostech lidské společnosti. V jejím důsledku poroste prosperita a konkurenceschopnost kontinentu, která bude mít příznivý vliv na další integraci a spolupráci. Ta v dalším desetiletí, nebude-li narušena hospodářskou recesí nebo jinými přírodními vlivy ovlivňujícími životní prostředí, vyústí v transformaci Evropské unie do *Spojených států evropských*.

Schéma možné evropské bezpečnostní architektury v 21. století je uvedeno na obr. 2

Obr.: Schéma možné evropské bezpečnostní architektury v 21. století

Evropská bezpečnostní politika pro 21. století bude muset řešit čtyři základní následující požadavky:

1. Kolektivní prohloubení v Evropě

Rychlý pokrok k hospodářské a měnové unii je vhodný k tomu, aby posloužil hospodářským zájmům. Současná hospodářská recese západu, spojená i s rozpadem centrálního hospodářského systému východní Evropy, celý proces nabourává a zpomaluje. Evropská unie je procesem stálého utváření budoucnosti, aby se dalo optimálně odpovědět

na měnící se politické a hospodářské výzvy. Pro utváření budoucnosti jsou k dispozici dva vzory. Na jedné straně je to propojení zdrojů prohlubováním integrace, aby bylo možno dostat mezinárodní odpovědnosti EU. Na druhé straně je to myšlenka subsidiarity (přenesení kompetencí státních orgánů na vyšší celky), která zahrnuje i to, že každý veřejný úkol má být přidělen té nejnižší úrovni řídicích státních institucí, která danou úlohu může uspokojivě splnit. Jinými slovy, žádný slepý centralismus. Protože existují a vznikají nové úkoly, které se v národním rámci řešit nedají, jako je zajištění vnitřní bezpečnosti v členských státech EU po zrušení hraničních kontrol na společných hranicích, volný pohyb zboží v rámci jednotného trhu, ochrana životního prostředí, tak bezpečnost vnější (žádný členský stát nemůže sám účinně hájit své zájmy ve světě), potřebuje unie určitou míru centralismu a nutné pravomoci. Proto se v budoucnu bude muset měnit ve státní útvar, pravděpodobně *Spojené státy (národy) evropské*, jako kolektivní systém bezpečnosti, společně s bezpečnostní radou evropské moci. Zde je třeba vidět politické těžiště evropské bezpečnosti a stability v budoucnosti. Počáteční klíčová role Německa a Francie při sjednocování Evropy bude klesat.

2. Rozšíření Evropského společenství na východ

Východní Evropu bude nezbytné do kolektivní bezpečnostní architektury včleňovat postupně. Rychlost a rozsah integrace států středu a východu Evropy bude závislá na sociálním smíru, vývoji ekonomiky, vyloučení současných asymetrií a naplňování závěrů obsažených v *Aktu o jednotné Evropě*, který byl podepsán 17. února 1986 v Lucemburku. Největším nebezpečím současnosti se jeví sociální napětí procházející napříč Evropou, které hrozí migrací s následnými občanskými válkami.

3. Atlantickou solidaritu

Evropská bezpečnost a globální problémy s ní spojené, jako preventivní diplomacie, uvolňování napjatých vztahů, zabraňování konfliktům, řešení krizí, obnova po ukončení konfliktů a regionální bezpečnostní spolupráce, jsou dosažitelné v součinnosti států OBSE. Bezpečnost všech států euroatlantického společenství je nedělitelná a musí být založena na vzájemné spolupráci tak, aby přispěla k vytvoření společné, komplexní bezpečnosti, založené na sdílení hodnot, povinností a norem chování v zájmu všech států.

4. Globální angažovanost

Přestože se dosud nepodařilo zastavit zhoršování stavu ve třetím světě, řešení globálního problému kruhu bídy, drog, obchodu se zbraněmi, teroru, vyzbrojování, ničení životního prostředí, stěhování národů a válek bude muset být příslušně urychleno. Evropa a celý euroatlantický prostor se bude muset aktivně podílet na rozvoji a investicích do třetího světa, nemůže se již zabarikádovat v jednu pevnost proti třetímu světu.

Evropská bezpečnostní architektura se bude ve 21. století podílet na udržení základních životních podmínek lidstva a budování jeho prosperujícího, mírumilovného, sociálního a humanitárního světového systému. Tím budou naplňována lidská práva a odvážná touha

lidstva po hmotné prosperitě, bezpečnosti, svobodě a volnosti, umožňující splnění úkolů, které před lidstvem na planetě Zemi stojí.

Literatura:

- * **Akt o jednotné Evropě.** Komise Evropských společenství: ÚMV, Praha 1993.
- * **Evropská unie, váš soused.** European Commission, Luxembourg 1995.
- * **Charta Organizace spojených národů, Statut mezinárodního soudního dvora.** Informační ústředí OSN, Praha 1973.
- * **Nye, Joseph S. (Ed.):** *Fateful Visions.* Cambridge (Ma) 1988.
- * **Royen, Christoph:** *Perestroika und postkommunistischer Nationalismus: Elemente einer westeuropäischen Antwort.* SWP-AP 2705, Juni 1991.
- * **Souchon L.:** *Die Renaissance Europas.* Verlag E.S. Mittler & Sohn GmbH, Herford, Bonn 1992.
- * **Strnádek J.:** *Filozofická východiska strategické obrany státu,* VR 3/95.

Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády, místopředsedové vlády a další členové vlády, kteří jsou pověřeni řízením ministerstev, do jejichž působnosti náleží zahraniční věci, obrana, vnitřní bezpečnost a pořádek a finance. Předsedou Bezpečnostní rady státu je předseda vlády.

Bezpečnostní rada státu v rozsahu pověření vládou připravuje vládě návrhy opatření k zajišťování bezpečnosti České republiky. Po dobu nouzového stavu navrhuje vládě opatření k řešení krizové situace.

Bezpečnostní rada státu rozhoduje po dobu stavu ohrožení státu nebo válečného stavu o věcech vztahujících se k bezpečnosti České republiky. Těmito rozhodnutími je oprávněna ukládat povinnosti správním úřadům a právníkům a fyzickým osobám. Bližší podmínky stanoví zákon.

(Z vládního návrhu ústavního zákona o bezpečnosti České republiky.)